

Unitárius szellemiség

Óskeresztény gyökerek

Tisztán kell látnunk, hogy unitárius hitünk közelebb áll az óskereszténységhez, mint az un. állandó továbbfejlődési folyamatban dogmásodott Krisztus-központú, mai keresztény hithez.

„Már Athanasius bevallotta, hogy az „okos meszterképző” apostolok Jézusnak eleinte csupán ember voltát tanították és hogy a Jézus halála után következő nemzedékben senki sem prédikált a hármasságról. Az is nyilvánvaló, hogy maga Jézus, éppen úgy, mint később az apostolok, az Isten egységét – a tiszta unitarizmust tanította.” – tudósít bennünket az *Unitáriusok Magyarországon tekintettel az unitarizmus általános történetére* című munkájában Kanyaró Ferenc.

Annyi bizonyos, hogy az első négy század óskeresztényi a mai unitárius szellemiséghez közelálló nézeteket vallottak.

Ezt bizonyítja az akkoriban keletkezett Úri imádság: a Miatyánk és az apostoli hitvallás is, amelyben szó sincs a háromság dogmájáról. Ez pogány filozófiai hatásra alakult ki, melyet zsinati döntések szentesítettek.

Ezekben a századokban a viták a fiú örökkévalóságának és az Atyával való egylényegűségének kimondása és a háromság dogmája körül forogtak.

Az arianizmus szellemi előzményei: (krisztológiai és szentháromságtani viták a III. században)

A II. és a III. században egyes egyházi körök minden áron meg akarták óvni Isten egységét. Ennek érdekében bontakozott ki a monarchizmusnak nevezett teológiai irányzat.

A dinamikus monarchianusok első jelentős képviselője **Theodosz** 190 körül azt tanította, hogy **Jézus nem valódi Isten, hanem csak az isteni erő (dünamisz) működött benne és Isten őt érdemeiért fiává fogadta.**

Ez az irányzat tehát Isten egységének megőrzése érdekében a fiút alárendelte az Atyának. Ezt a tanítást módosította 260 körül Antiokhia püspöke Szamoszátai Pál.

Isten és a logosz közti kapcsolatot az emberi értelem és szív analógiájával kísérelte megmagyarázni.

A történelmi Jézus különlegesen inspirált személy, akiben Isten bölcsessége, a személytelen logosz, mint a szentlélek a prófétákban, de annál tökéletesebb módon lakozott.

Jézusban az inspiráló isteni erő és az emberi természet a lehető legszorosabb kapcsolatra lépett, mely kapcsolatot szünapheia-nak, bensőséges együttlétnek mondja.

Jézus nem valóságos Isten, csak theosz, isteni, isteni módon lévő.

Ezért a tanításért **Szamoszátai Pált** megfosztották püspöki méltóságától.

Követői közé tartozott **Antiokhiai Lukianosz, az antiokhiai egzegetikai iskola meg-alapítója.**

Az **antiokhiai teológia tanításában alapvető jelentőséggel bírt Jézus emberségének a szerepe**, akit emberi valójában Isten magához emelt, s mint ilyen, az első, aki az Istenhez vezető üdvösség útját végigjárta.

Lukianosz tanítványa volt Áriosz (Arius) is, aki által az antiokhiai teológia széles körben elterjedt.

Az ariánusi hitviták kezdete és története Nagy Konstantin haláláig

A Líbiából származó és az antiokhiai teológia szellemi továbbvivője Áriosz. Elképzeléseit 318-ban Alexandriában kezdte el hirdetni.

Tanításának főbb tételei:

- a fiú semmiből lett, tehát nem az Atya lényegéből született, ezért nem egylényegű vele;
- Jézus valóságos teremtmény, minden bizonnyal a legtökéletesebb, mert Isten mindent általa alkotott;

- A fiú nem örökkévaló, mint az Atya;

319-ben összehívták Alexandriában az afrikai püspököket és **Áriosz tanait eretneknek** nyilvánították, őt pedig kiközösítették.

Elítélése után Áriosz először Palesztinába, aztán pedig Nikodémiába ment, ahol pártfogásába vette őt Euszébiosz érsek. Az érsektől támogatva mindent megtett tanítása terjesztése érdekében.

Prédikált, írt, ájtatos énekeket szerzett, melybe belecsempézte nézeteit. A tanítás a nép körében gyorsan és erősen hódított, ezt elsősorban annak a monoteista szellemi áramlatnak köszönhetette, mely a pogány korszak végén kiegészítette **a római vallási törekvést: a római vallás feladta a politeizmust, az arianizmus pedig a krisztológiát.**

Nagy Konstantin amikor látta, hogy Áriosz tanítása széles körben hódít, elhatározta a zsinat összehívását, melyre a kereszténység összes püspökét összehívatta Nikaiába (Nicea) 325-ben.

Kb. 318 püspök gyűlt össze. Az agg Szilveszter pápa megbízásából Hosius püspök elnökölt a zsinaton.

A zsinat az Atya és a fiú viszonylatában **kimondta az egylényegűséget (homo-ousios), ő tehát Isten az Istentől.**

Később, 381-ben a konstantinápolyi zsinat ugyanezt az egylényegűséget a szentlélekkel kapcsolatban is kötelező tételként tanította.

Bár a **zsinat elítélte Árioszt és a császár száműzte**, nem tört meg és sikerült elérnie, hogy a császár visszavonja a száműzetési parancsot. Sőt **nemsokára magát a császárt is megnyerte hite számára.** Ezzel hosszú és heves vita indult meg a két felfogás hívei között.

Konstantin császár uralkodása utolsó éveiben az ariánusok Bizáncban annyira megerősödtek, hogy sikerült kieszközölniük Athanasziosz alexandriai püspök, a szenthá-

romság hívók vezérének száműzetését. A császár is ariánusként hunyt el.

További küzdelmek Konstantin halála után

A császár egyik fia Constans (337-350) Nyugat uralkodója a nikaiai zsinat híveit támogatta, a másik fia Constantinus (337-361) Kelet császára az ariánusokat pártolta.

A zsinatok nem hoztak megbékélést. Kelet és Nyugat kölcsönösen kizárták egymást az egyház közösségéből. Így elindították Kelet és Nyugat közötti elidegenedés folyamatát. Constans meggyilkolása után **351-ben Constantinus egyeduralkodó lett, s így vallási téren is egységet akart. 359-ben a Rimini-i zsinaton győzelmet aratott az ariánusok.**

361-ben meghalt a császár, ezzel az arianizmus elvesztette az államhatalom támogatását. Másrészt az ariánusok is több pártra szakadtak.

A kegyelemdőfést **Nagy Theodosziosz császár (379-395) adta meg. Kötelezővé tette a szentháromságban hívő keresztény vallást.** 381-ben összehívta a konstantinápolyi zsinatot, mely elítélte az arianizmust, s a császár **az egész birodalomban eltiltotta az ariánus istentiszteleteket.**

A császár segítségére volt ebben a küzdelemben **Damanus pápa (366-384) is, aki eretnekségnek nyilvánította az arianizmust.**

Az arianizmus azonban az egyes germán népeknél még sokáig tartotta magát és csak a frankok megtérésével kezdett visszahúzódni.

Chlodowich, Pippin, Martell és Nagy Károly ariánusok ellen viseltek nagy háborúkat.

Míg végül 774 táján **Nagy Károly megtörte az ariánus longobárdok hatalmát.**

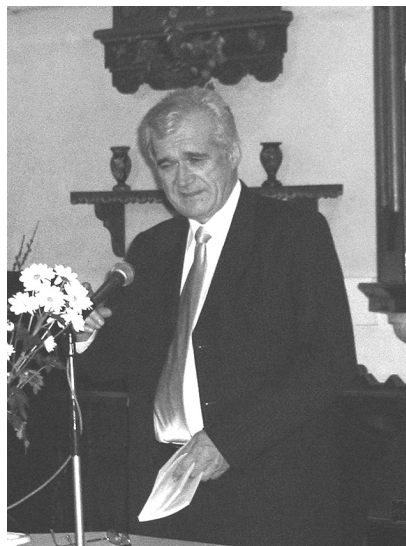
A megerősödő római egyház tüzzel-vassal védte hatalmát. Az ariánus iratokat elhamvasztották, s a felgyúló máglyák tüzei a genfi máglyáig lobognak.

Felhős Szabolcs

Forrásmunka

- *Kanyaró Ferencz: Unitáriusok Magyarországon tekintettel az unitarizmus általános történetére (1891. Kolozsvár)*
- *Dudek János: Az őskereszténységtől (1912. Bp.)*
- *Bangha –Borbály: Az ősegyház (1937. Bp.)*
- *Artner Edgár: Hitehagyó Julianus világ – és történelemszemlélete (1942. Bp.)*
- *Füzy Sándor: A kereszténység és pogányság szellemi küzdelme a II. és a III. században (Székesfehérvár, 1946.)*
- *Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve (München, 1975.)*

Farkas Árpád költői estje a Bartók templomban

A sepsiszentgyörgyiek régen tervezett találkozájának indult, de végül is „csak” Farkas Árpád sepsiszentgyörgyi unitárius költő és lapszerkesztő szerzői estje lett belőle, mert a szentgyörgyi lelkész úr erre az időpontra nem tudott felutazni Budapestre.

Ennek ellenére úgy érzem, hogy senkit sem ért csalódás, mert egy nagyon szép, hangulatos és felemelő érzéseket adó est élményeivel lehettünk gazdagabbak.

Sepsi Kovács Éva gondnokasszonyé (Bartók Béla Egyházközség) az érdem, hogy ezt az estet összehozta. A költő Sátoraljaújhelyre volt hivatalos, a Kazinczy Társaság hívta meg. Sepsi Kovács Éva segítségével onnan érkeztek a Bartók Béla Egyházközségbe.

Az estet **Rázmány Csaba** püspök úr szép áhítata vezette be. Majd a költő lépett az Űrasztalához és vázolta röviden életútját, majd felolvasta egy hosszú, kedves versét.

Elmondta, hogy 1944. áprilisában született Székelyszentmihályon, amely egy nagyon kicsi falu. Mindössze 40 házból áll, de van unitárius temploma. Gyerekkorában nagyon szeretett templomba járni. Az ígét hallgatni. Nagypapjának csak 4 elemije volt, de kívülről tudta Petőfi összes versét. Így hát korán megismerkedett a költészet erejével, mert nagypapja sok Petőfi verset mondott el neki. A templomban hallottakról azonban nem tudta egyértelműen megállapítani, hogy mi miért vagyunk unitáriusok?

A faluba egy nagy dombtetőn keresztül jutva lehetett beérkezni. Nehéz dolog volt ide felkaptatni lónak és embernek egyaránt. Egyszer, amikor a dombra felkaptatva lihegtek, megkérdezte apjától, hogy **mit is jelent unitáriusnak lenni?** Erre az apja azt válaszolta, ez azt jelenti, hogy **mi vagyunk a szekér, a ló és a kocsis is egyszerre.**

Az első és a második házasságából is van egy-egy lánya. Az első házasságából származó református, a második lánya unitárius. A kisebbik lánya egyszer megkérdezte: **miért is vagyok én unitárius,** amikor a nővérem református? Erre a költő azt felelte: **mert egy az Isten!**

Majd azt fejtegette, hogy az életben egy nagy feladatunk és kötelességünk van, hogy **életünk végéig megmaradjunk embernek**, akárhogy is gyötör a kor és a sors. Kifejtette, az **Isten olyan, mint a levegő: szabadon lengedezik körülötünk**. Friss oxigénnel táplál, megsimogat, melenget, ha kell hűsít. Azt, hogy nagyon szeret az bizonyítja, hogy **nagy szabadságot adott nekünk**. Szabadságot, amellyel élnünk kell tudni. De nem szabadosságot, amivel vissza lehet élni. A tavaly december 5-i népszavazás nagy csalódottságot okozott valamennyiünknek. Sokan azt mondják: már nem vagyunk nemzet, csak birkanyáj. Ezt hallottam a Széchenyi Művészeti Akadémián is a minap, amelynek tagjai közé választottak. Ez nagy megtiszteltetés számomra. Szerintem viszont **igenis van nemzet, csak nem látszik**, mert az elmúlt évtizedekben a hivatalos felfogás mindent megtett annak érdekében, hogy ne is legyen. Ezért **él rejtőzködve a nemzet** úgy, mint a bűvópatak. Sokszor ott jelenik meg, ahol nem is számítunk rá. De van! Ez biztos!

Mit mondhatnék még más magamról? Írtam néhány verset. Jót is, rosszat is. Mások azt mondják, hogy sok jót. Majd eldönti az idő. Írhattam volna többet is, de minek? A verseknek ma, közkeletű szóval élve, nincsen piaca. Ahogy mifelénk mondani szokták, mint ősszel a reteknek. Elég erőszakos ember nem vagyok. Nem szeretek verseimmel házalni.

Az a vers, amit most elmondok még a Ceausescu érában született. Ünnepi versnek lett volna szánva, de más lett belőle. Eppen 40 éves voltam, amikor 1984. augusztusában a főszerkesztőm kiadta nekem a feladatot, hogy írjak ünnepi vezércikket, augusztus 23-a, Románia felszabadulása alkalmából. Nem nagyon volt kedvem hozzá. Sok mindenből eredően. Pl. akkor kezdődött a Ceausescu-féle falurombolás, amely az én kis falumat is az elpusztítással fenyegette. Régi őseimre, szüleimre gondoltam, akiknek csontjait láttam, amikor kiástak egy új sírgödört. A gyökereimet féltettem. Ezért lett a szabad vers címe: **Sírából hajt ki az ember**. Valóban szívcsavaró, megbor-zongató gondolatokat tartalmazott. Visszatérő gondolatsora volt az, hogy „Énekeltem, csak félelmemben.”

A költő ezzel be is fejezte rövid szereplését. Azt mondta, azért olvasta fel ezt a versét saját maga, mert nem szereti, ha jelenlétében színészek adják elő, mert ők mindig valamit vagy elvesznek belőle, vagy hozzátesznek, de nem azt adják vissza, amit ő gondolt, amikor e verseket írta. Mindezt bátran elmondta: **Incze Ildikó** jeles – általunk nagyon kedvelt és szeretett, bűbajos – színésznőnk jelenlétében. Nem törődve azzal, hogy ő emiatt esetleg megsértődik. De Incze Ildikó bátor volt és talpraesett. Felvette a költő által odadobott kesztyűt. Kipattant az egyik padsorból, odaállt az Űrasztalához és azt mondta: bár a költő jól leszólta a színészeket, ő mégsem sértődik meg és elmondja a költő egyik versét, remélve, hogy nem fogja elrontani, a költő szerint sem. És elmondta: az **Alagutat a hóban** c. versét. Káprázatos volt. Én végigél-

tem olyan teleket Erdélyben, a Székelyföldön, amikor embermagasságú hó esett és az emberek csak úgy tudtak az utcán közlekedni, hogy az út közepén egy hólapát szélességű ösvényt lapátoltak ki és 15-20 méterenként volt egy kör alakú kiterő, ahol a szembejövők egymást bevárták, mert az alagútban egyébként nem fértek volna el egymás mellett. Megrázó erejű vers és előadás volt a tomboló hóesés és az ember küzdelméről, a természet erőivel szemben. A vers csodálatos előadását nagy taps fogadta, ami templomban ritkán szokás. Azért nem is kellene ilyen „sikerorientált” eseményeket templomban rendezni, hanem inkább a közösségi, gyülekezeti teremben. A költő is megenyhült e csodálatos interpretáció hallatán. Egymás nyakába borultak a színésznővel. Meghatódottan csókolták meg egymást és ezzel ez a kínosnak indult est végül is „happy end”-del ért véget.

Majd **Faragó Laura** énekművésznő következett, aki a magyar népdal- és balladakincs autentikus tolmácsolásával vívott ki nagy hírnevet magának és nyerte el a Magyar Örökség kitüntetést is. Ő rekedtségére hivatkozva most nem énekelt, de egy nagyon furfangos és megható **csángó népmesét adott elő**, amelyet 1934-ben a budapesti Eucharisticus Kongresszus alkalmával Magyarországra látogató moldvai csángó asszonyoktól gyűjtött fel **Bartók Béla** híres zeneszerzőnk. Később Domokos Pál Péter csángó népballada gyűjteményében is megjelent. Címe: **A két testvér**. A történet röviden arról szól, hogy 3 arató lány a mezőn meglátott egy bojér (bojár) fiút, aki a legszebb lányt elvette feleségül. A lány megígérte, hogy szül neki 2 szép fiúcskát. Az egyiknek egy Hold, a másiknak egy Nap lesz a homlokán. (A székelység jelképei.) A kis gyerekeket aztán egy cigányasszony ellopta és elföldelte, hogy a bojér fiú az ő szépséges lányát vegye feleségül. Így is történt. A 2 kisfiú testéből 2 fa nőtt ki. Azon madarak daloltak. Majd a patakba dobva halak lettek. Aztán ismét emberek. Apjuk felismerte őket a homlokukon lévő Holdról és Napról és örömmel ölelte őket át. Ez a történet a székelység illetve a csángóság elpusztíthatatlanságának, életerejének kozmikus magasságokba emelt, szárnyaló himnusza, legendája. Ez az előadás is frenetikus sikert aratott.

Végül **Balácsi László** újraválasztott főjegyző verses köszöntője következett, egy **Wass Albert vers énekes előadása formájában**. A címe az ismert népdallal azonos volt: **Szeretnék szántani, két ökröt hajtani**. Ez is nagy sikert aratott és az est méltó befejezésének lírai aláfestését adta.

Utána a résztvevők átvonultak a gyülekezeti terembe, ahol hosszú sorokban várakoztak a költőnek egy, a **Püski Kiadónál** megjelent kötetének dedikálására. A kellemes hangulatú és lélekemelő tartalmú estet közös vacsora, borozgatás és baráti eszmecsere zárta. Köszönjük **Sepsi Kovács Éva** gondnokasszonynak és az est minden szereplőjének ezt a szép estét és várjuk a hasonló sikeres folytatásokat. Főleg a sepsiszentgyörgyiek baráti estjét!

Krónikás

Személyes emlékeim Farkas Árpádról

2005. április 10-én értékes rendezvényre került sor a Bartók Béla Gyülekezetben, amelynek vendége Farkas Árpád sepsiszentgyörgyi unitárius költő volt.

Engedjék meg, hogy ezzel kapcsolatban egy személyes élményemet leírjam. A 80-as évek elején még szinte csak titokban lehetett foglalkozni egyes nemzeti értékeinkkel. Hála Istennek voltak olyan emberek, akik mindent megtettek, hogy e kincseket minél többen ismerjük meg. Ekkor alakult egyebek mellett a **Népművészeti Baráti Kör** és a **Forrás Kör**. E tömörülések képviselői többször megfordultak Egyházunknál is és igyekeztek „elfelejtett” vagy szándékosan háttérbe szorított értékeinket bemutatni. Az említett nagyszerű emberek, ill. alkalmak „nyitották ki a szememet” és nagyban hozzájárultak mai értékrendem kialakulásához. Visszatérve a 24 évvel ezelőtti időszakra, 1981-ben egy napon feladó nélküli levél érkezett a címemre. A borítékot kibontva meghívót vettem ki belőle. Egy őszi vasárnap délután a **Műegyetem Kruspér utcai kollégiumába látogattam el Farkas Árpád sepsiszentgyörgyi költőt**, akiről sajnos korábban nem hallottam, valamint Balázs Éva erdélyi színművésznőt. Ezen az alkalmon hallottam először Farkas Árpád verseit és

igen mély benyomást keltettek bennem. Emlékszem, hogy utoljára a művésznő az **„Alagutak a hóban”** c. költeményt mondta el. Igen megrendített ez mű. Néhány hónappal azelőtt jártam először Erdélyben. Az ott személyesen tapasztaltak és Farkas Árpád nagyszerű verse is rádöbentett, hogy micsoda felbecsülhetetlen értéket jelent számunkra Erdély és milyen veszélyben él az akkor még kétmillió magyarországi. Mégsem szabad feladni a reményt. Mára bizonyos tekintetben már tapasztalhatók kedvező változások, de mondhatni, hogy még legalább annyi baj, nehézség is sújtja e „nemzettestet”. Bár **összességében az ország rosszul vizsgázott 2004. december 5-én**, amiért én is szégyellem magamat (annak ellenére, hogy a mi családunk szavazatai nem járultak hozzá a kedvezőtlen eredményhez), hála Istennek vannak még emberek, akik e sérelmen felül tudtak emelkedni. A maguk módján mindenkor azt nézik, hogyan tudnak segíteni a magyarság helyzetén. Farkas Árpád is kiváló képviselője ennek az áldozatos munkának, amelyért csak köszönetet tudunk mondani neki.

Hegedűsné Pálfi Csilla

FELEKEZETI EGYHÁZJOG

Az Unitárius Élet olvasóinak szánt rövid recenziók sorában idén harmadikként a 2004. tavaszán megjelent FELEKEZETI EGYHÁZJOG című kötet ismertetésére azért vállalkozom, mert a többszerzős műben az unitárius fejezetet jegyezhettem. A kötet tulajdonképpen második (javított, bővített) kiadása a FELEKEZETI EGYHÁZJOG MAGYARORSZÁGON című könyvnek, mely 1994-ben látott napvilágot. Szerkesztője is ugyanaz a prof. dr. Rácz Lajos, – az ELTE AJK Egyetemes Állam- és Jogtörténeti Tanszékének tanára. A HvgOrac Lap- és Könyvkiadó Kft. az 520 oldalas kötet gondozásával jó munkát végzett és így nemcsak az érdeklődő nagyközönség, hanem a szakmabeliek kezébe juthatott fölfrissített összefoglalás. Mivel pedig (oktatási szempontból) vizsgaanyagról van szó, – a mű tankönyvként szolgál azokon a főiskolákon és egyetemeken, ahol kötelező vagy fakultatív jelleggel tantárgy az egyházjog.

A FELEKEZETI EGYHÁZJOG tíz fejezetből áll. Ebből két általános tematikájú a jogtörténehez (már említett) Rácz Lajos írt, ezek: „A felekezetek kialakulása és jogállása Magyarországon”, továbbá „A reformáció egyházszerkezeti változásai”.

A többi fejezetet az egyes vallásfelekezetek jeles képviselői (kutatók, egyházjogászok stb.) jegyzik; helyszűke miatt – sajnos – csak felsorolásra szorítkozhatom. Ime a sor (a már említett unitárius részt leszámítva):

- * A katolikus egyházszerkezet története, (Beke Margit)
- * Katolikus egyházjog, (Antalóczy Péter)
- * Az ortodox kánonjog, (Berki Feriz)
- * A magyarországi evangélikus egyház alkotmányának kialakulása, (Boleratzky Lóránd)
- * A hazai református egyház története, (Bajusz Ferenc)
- * Református egyházjog, (Szathmáry Béla)
- * Az izraelita felekezet joga, (Szathmáry Béla)

Hangsúlyozni kell, hogy az ismertetett mű nem tanulmánykötet, mivel a szerkesztő tananyagnak szánta s ezért didaktikai szempontok is vezérelték. A szerzők a magyarországi történelmi egyházak illetve felekezetek történeti (jogtörténeti) és főként hatályos joganyagát mutatják be s ebben az értelemben a könyv „egyedi darab”, ti ilyen jellegű munka a XX.század eleje óta hiányzott e jogterület piacáról... – Az már más kérdés, hogy a hasonló fontosságú ún. állami egyházjog feldolgozása és beillesztése e kiadvány kereteit szétfeszítette volna, – így annak bemutatása külön – már megjelent vagy ezután megjelenő kötetekben keresendő illetve található, (lásd például Schanda Balázs: *Magyar állami egyházjog*, Budapest, Szent István Társulat, 2000).

dr. Lőrincz Ernő